

Πολιτισμός και Αξίες

“...να επεκταθούμε σε όλα τα τετραγωνικά της ηθικής που απλώνονται πέρα από το ένα και αποτρόπαιο, φευ, όπου μας έχει καθηλώσει μια πανάρχαιη βλακεία, στην ανθεκτικότητά της πανίσχυρη” Οδ. Ελύτης

ΨΧ56: Διαπολιτισμική Ψυχολογία
Τμήμα Ψυχολογίας ΕΚΠΑ
Εαρινό εξάμηνο 2023-2024
Καθηγητής Βασίλης Παυλόπουλος

Διαπολιτισμική μελέτη των αξιών. Γιατί;

- Για να διερευνήσουμε τους οικολογικούς και κοινωνικούς παράγοντες που τις επηρεάζουν.
- Για να εντοπίσουμε διαδικασίες που αναπαράγουν τους κοινωνικούς δεσμούς με τις αξίες.
- Για να αναζητήσουμε οικουμενικά στοιχεία της ανθρώπινης συμπεριφοράς.
- Για να προτείνουμε εναλλακτικές αξίες για τις κοινωνίες μας.
- Για να χαρτογραφήσουμε τα «συστήματα κοινών νοημάτων» που αποτελούν την ίδια την ουσία του πολιτισμού.

Διαπολιτισμικές έρευνες για τις αξίες: Η συμβολή της ανθρωπολογίας (Kluckhohn & Strodtbeck, 1961)

- Προσανατολισμός της σχέσης ανθρώπου-φύσης:
κυριαρχία, υποταγή, εναρμόνιση
- Χρονικός προσανατολισμός:
παρελθόν, παρόν, μέλλον
- Προσανατολισμός δραστηριοτήτων:
είναι, γίνεσθαι, πράττειν
- Προσανατολισμός διαπροσωπικών σχέσεων:
ατομικισμός, οριζόντιες σχέσεις, κάθετες σχέσεις
- Αξιολόγηση της ανθρώπινης φύσης:
καλοσύνη vs. κακία, σταθερότητα vs. μεταβολή

Διαπολιτισμικές έρευνες για τις αξίες: Rockeach (1973)

Δύο ομάδες αξιών

- *Καταληκτικές*: ιδανικοί στόχοι της ύπαρξης (π.χ. ελευθερία, ισότητα, ευτυχία).
- *Συντελεστικές*: πρότυπα συμπεριφοράς για την επίτευξη των στόχων (π.χ. θαρραλέος, τίμιος, ευγενικός).

Δύο διαστάσεις αξιών εντός των ομάδων

- *Συλλογικότητα vs. ικανοποίηση του εγώ.*
- *Εσωτερική ενδυνάμωση vs. υλιστικές αξίες.*

Διαπολιτισμικές έρευνες για τις αξίες: Η κλασική μελέτη του Hofstede (1980/2001)

www.hofstede-insights.com

- *Απόσταση εξουσίας*. Ο βαθμός σεβασμού και ενδοτικότητας μεταξύ προϊσταμένων και υφισταμένων στην ιεραρχία.
- *Ατομικισμός vs. συλλογικότητα*. Αυτονομία επιλογών («Εγώ») ή σύνδεση του εαυτού με ομάδες, όπως η οικογένεια («Εμείς»).
- *Ανδρισμός vs. θηλυκότητα*. Έμφαση στην επίδοση και την επιτυχία έναντι της έμφασης στις διαπροσωπικές σχέσεις.
- *Αποφυγή αβεβαιότητας*. Επικέντρωση στους κανόνες και τον προγραμματισμό για να αντιμετωπιστούν οι αβεβαιότητες.
- *Μακροπρόθεσμος vs. βραχυπρόθεσμος προσανατολισμός*. Πραγματιστική ή κανονιστική διαχείριση των αλλαγών. [1993]
- *Ικανοποίηση αναγκών vs. εγκράτεια*. [2010]

Διαπολιτισμικές έρευνες για τις αξίες: Ο Κινεζικός Πολιτισμικός Σύνδεσμος (1987)

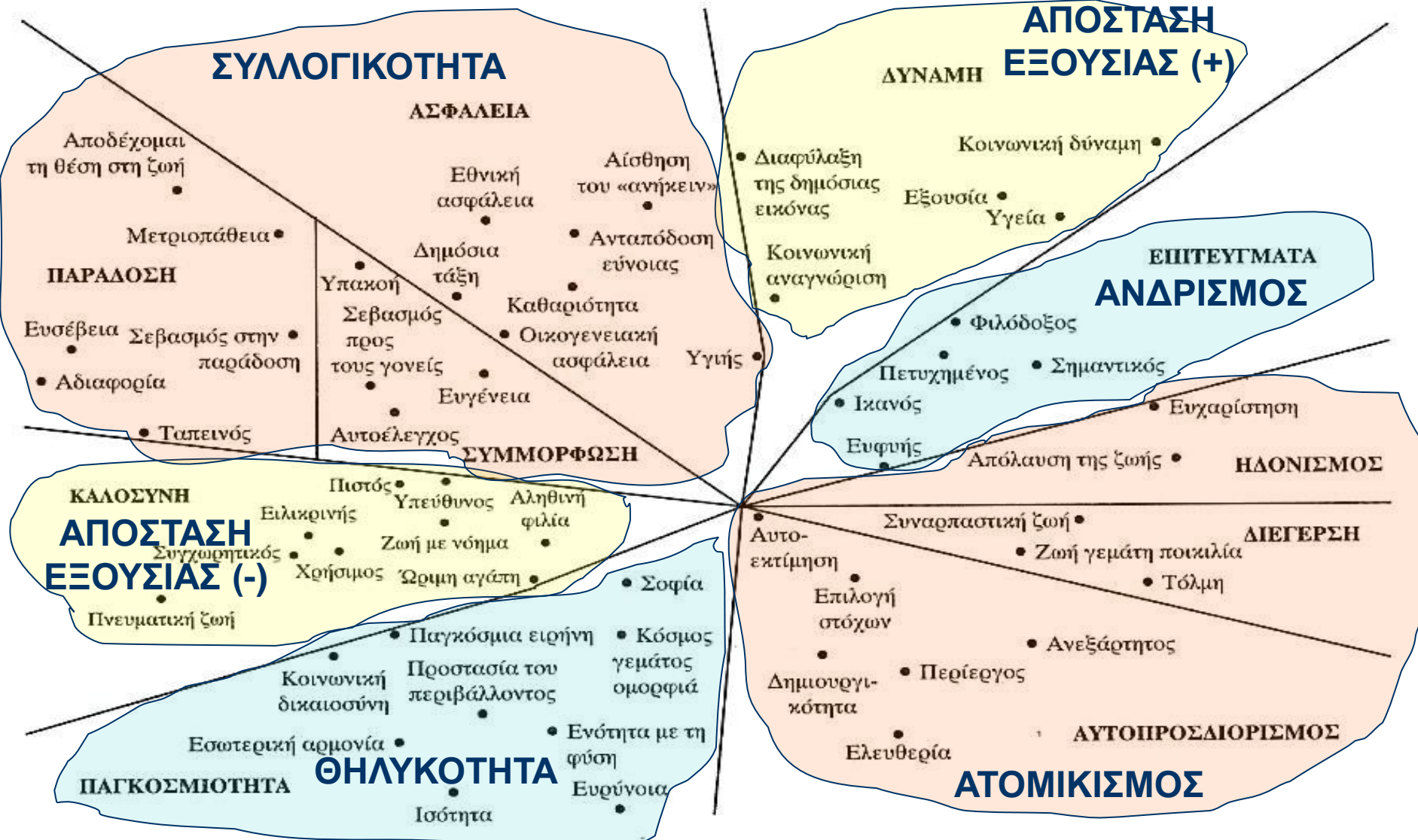
- Ημική προσέγγιση (κατάλογος αξιών με βάση ελεύθερες καταγραφές).

ΚΠΣ	Hofstede
Λειτουργική ενσωμάτωση	Συλλογικότητα
Εγκαρδιότητα	Θηλυκότητα
Ηθική πειθαρχία	Απόσταση εξουσίας
Κομφουκιανός εργασιακός δυναμισμός	Μακροπρόθεσμος προσανατολισμός
	Αποφυγή αβεβαιότητας

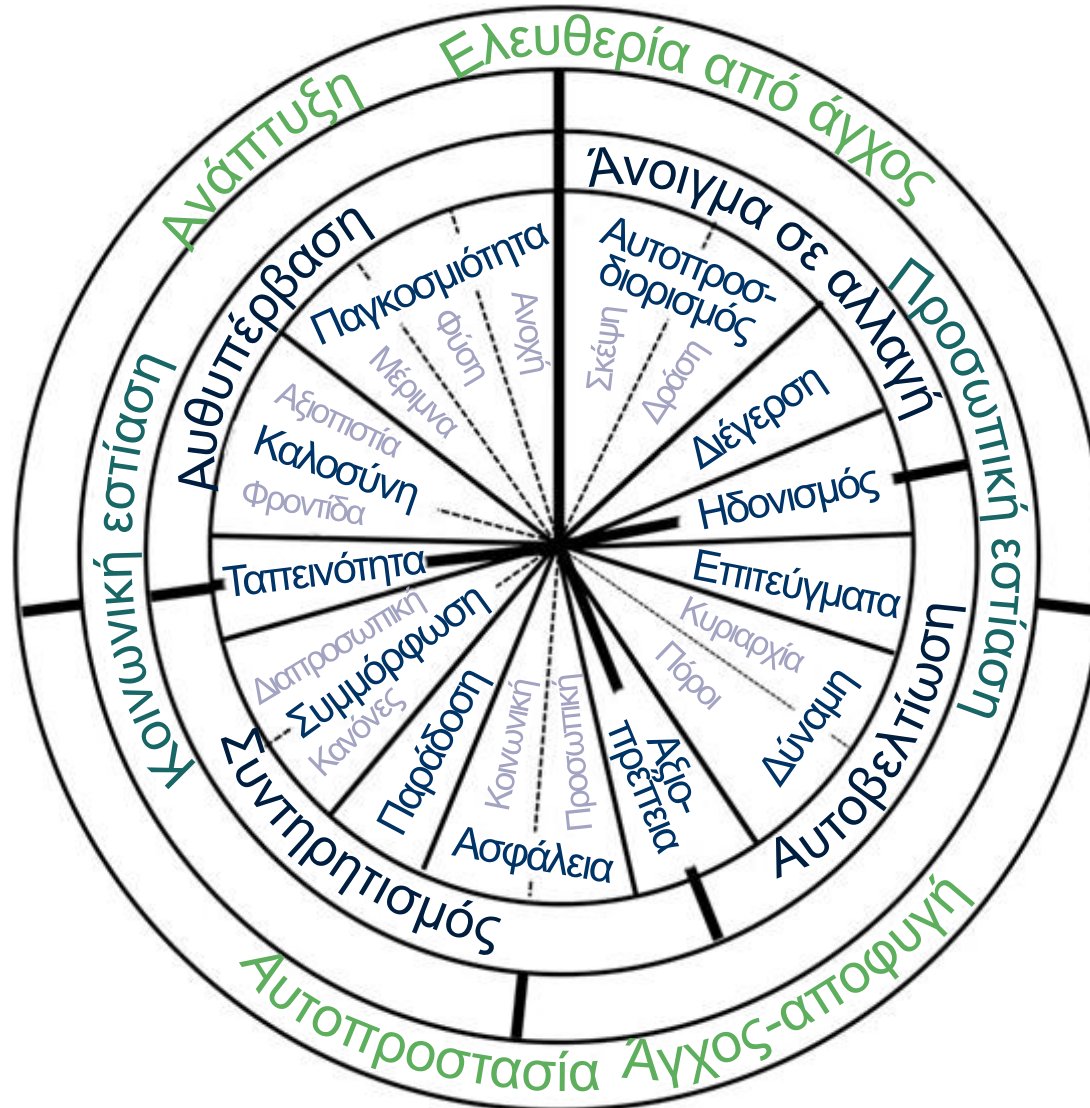
Διαπολιτισμικές έρευνες για τις αξίες: Schwartz (1992, 1994)

- Θεωρητική αφετηρία: τρεις κατηγορίες βασικών αναγκών
 - Βιολογικές ανάγκες
 - Ανάγκες κοινωνικού συντονισμού
 - Ανάγκες των ομάδων για επιβίωση και ευημερία
- Ανάλυση ελάχιστων διαστημάτων: χαρτογράφηση των αξιών με βάση τις σχετικές αποστάσεις μεταξύ τους.
- Επίπεδα ανάλυσης: ατομικό vs. πολιτισμικό.

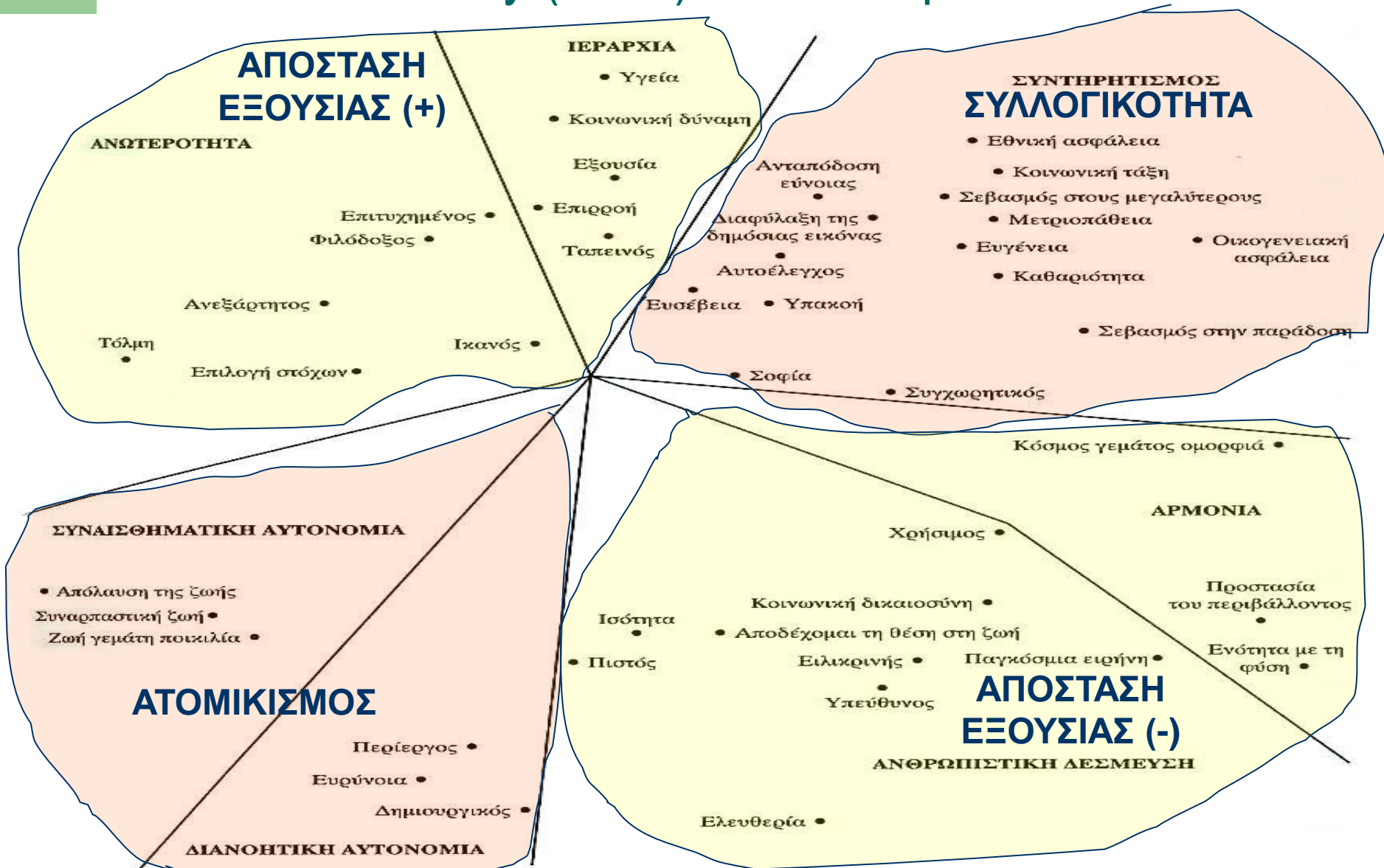
Schwartz & Bilsky (1990) – ατομικό επίπεδο

Schwartz et al. (2012) – ατομικό επίπεδο

Schwartz & Bilsky (1990) – πολιτισμικό επίπεδο

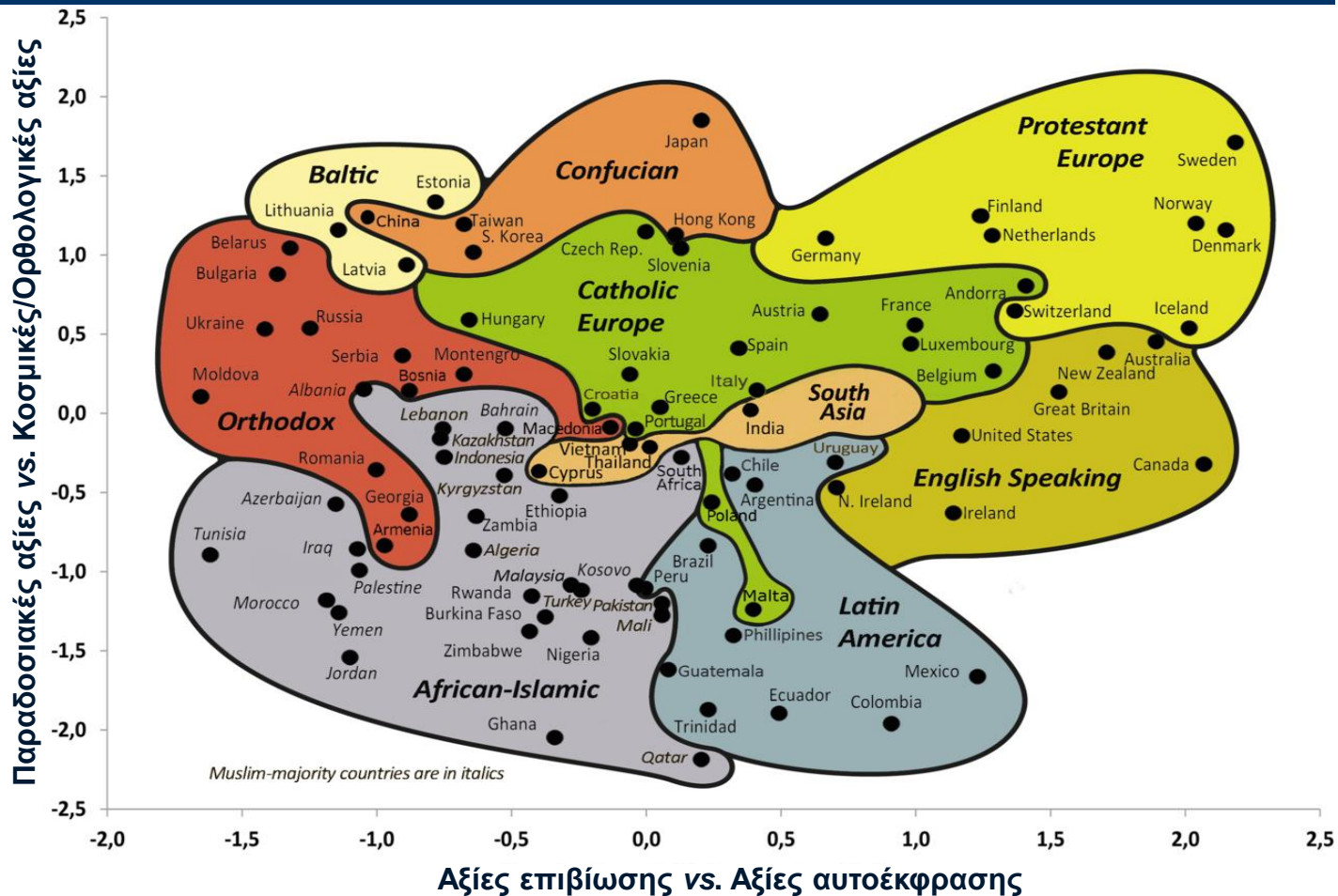
Σύγκριση των μοντέλων του Hofstede και του Schwartz

Gouveia & Ross (2000)

Hofstede	Schwartz
Εμπειρικά αναδυόμενο μοντέλο	Θεωρητικά θεμελιωμένο μοντέλο
Ανάλυση παραγόντων	Ανάλυση ελάχιστων διαστημάτων
Ατομικό επίπεδο ανάλυσης	Ατομικό και πολιτισμικό επίπεδο
Οριζόντια οργάνωση των αξιών	Ιεραρχική οργάνωση των αξιών
Συσχέτιση με μακρο-οικονομικούς δείκτες (π.χ. ακαθάριστο εθνικό προϊόν, πληθωρισμός)	Συσχέτιση με μακρο-κοινωνικούς δείκτες (π.χ. γεννητικότητα και ποσοστό αναλφαβητισμού)

Ο Inglehart και η World Values Survey

www.worldvaluessurvey.org

Η θεωρία του Inglehart για τον εκσυγχρονισμό και την αλλαγή των αξιών

Inglehart (1971), Inglehart & Welzel (2010)

Υλιστικές αξίες	Μετα-υλιστικές αξίες
Παράδοση, ασφάλεια, υπακοή στην εξουσία ...	Αυτοέκφραση, χειραφέτηση, ποιότητα ζωής ...
Χαμηλή κοινωνική ευημερία	Υψηλή κοινωνική ευημερία
Διαφθορά, πολιτική αυθαιρεσία, πολιτική αστάθεια	Δημοκρατική πολιτική κουλτούρα και πολιτική σταθερότητα
Αίσθημα απειλής, κρίση	Ευκαιρίες προσωπικής ανάπτυξης και κινητικότητας

Το μοντέλο των επτά πολιτισμικών διαστάσεων του Trompenaars (1993)

sites.google.com/site/trompenaarsmodel

55 χώρες
(9 πρώην
κομμουνιστικές)

Ατομικισμός vs. συλλογικότητα: Ορισμένες μεθοδολογικές παρατηρήσεις

- Γενική κατευθυντήρια τάση για συμπεριφορά. π.χ., απόδοση δικαιοσύνης, κοινωνική αδράνεια, κανόνες ευγένειας.
- Ποιοι είναι οι «άλλοι»; Τα ρευστά όρια της εσω-ομάδας έναντι των εξω-ομάδων και η οριζόντια/κάθετη κοινωνική οργάνωση.
- Το ζήτημα της διαπεριστασιακής και διαχρονικής σταθερότητας.
- Πρόκειται για δύο ορθογώνιες (δηλ. ανεξάρτητες μεταξύ τους) μεταβλητές ή για τα δύο άκρα ενός συνεχούς;
- Επίπεδα ανάλυσης: μεταξύ των πολιτισμών ή μεταξύ των ατόμων; Το οικολογικό σφάλμα και οι επιπτώσεις του.

Άλλες έρευνες για τις αξίες (Segall et al., 1996)

- Κριτήρια διανεμητικής δικαιοσύνης (ικανότητα, ισότητα, ανάγκη)
- Κοινωνική αδράνεια έναντι κοινωνικής αναπλήρωσης
- Συνεργασία–ανταγωνισμός και ατομικισμός–συλλογικότητα
- Κίνητρο επιτυχίας (Nach) και κοινωνική κινητικότητα
- Αξίες σχετικές με τον χρόνο (προσδοκία αμοιβής, παίγνια)
- Φιλοφρονήσεις και προσβολές
- Αλtruισμός: κοινωνικοί και οικολογικοί παράγοντες
- Έρωτας–γάμος–διαζύγιο: κοινός παρονομαστής ο ατομικισμός;
- Ασθένεια και θάνατος: κοσμικές vs. θρησκευτικές πεποιθήσεις και ο πολιτισμός ως νοηματοδότηση

Ορισμένα συμπεράσματα από τη διαπολιτισμική μελέτη των αξιών

- Σε όλες τις κοινωνίες υπάρχει συνάφεια μεταξύ των πρακτικών κοινωνικοποίησης και της ενήλικης συμπεριφοράς.
- Οι πρακτικές διαπαιδαγώγησης διαμορφώνονται σε συνάρτηση με οικολογικούς και οικονομικούς παράγοντες.
- Οι αξίες δεν είναι στατικές. Η μεταβολή τους οδηγεί σε «κρίση» και αυτό δυσχεραίνει τη μέτρησή τους.
- Η χαρτογράφηση των αξιών, παρά τους μεθοδολογικούς της περιορισμούς, αποτελεί ένα ελκυστικό εννοιολογικό πλαίσιο για τη διαπολιτισμική έρευνα και την ερμηνεία των ευρημάτων.